

17. Ul'janovs'kyj V. I. Dvichi profesor: Stepan Golubjev v universytets'komu ta akademichnomu kontekstah. – K., 2007. – 360 s.

18. Ul'janovs'kyj V. Religijni perekonannja ta istoryko–cerkovni rozpravu prof. Antonovycha: (poperedni notatky) // Syn Ukraïny: Volodymyr Bonifatijovych Antonovych: u 3 t. / [uporjad.: V. Korotkyj, V. Ul'janovs'kyj]. – [Kyj'v]: [Zapovit], 1997. – T.2. – S.293–311.

Araslanova S., graduate student of historical faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine), solom4uk@ukr.net

Church historian at the University of St. Vladimir (of the end of the 19th – beginning of the 20th centuries): historiography problems

The article deals with church-historical research of some professors of the University of Kiev of the end of the XIX beginning of the XX century through the prism of historiographical research. In particular, we analyzed the activities of V. Antonovich, S. Golubev, P. Lashkaryov and M. Posnov. We consider the views and assessments with respect to historiography of church and religious works of scientists. The contribution of religious studies in the development of historical science at the University of St. Vladimir.

Keywords: church historians, University of St. Vladimir, church historical science, V. Antonovich, S. Golubev, P. Lashkarov, M. Posnov, historiography.

Арасланова С., аспирантка исторического факультета, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко (Украина, Киев), solom4uk@ukr.net

Историки церкви в Университете Святого Владимира (конец XIX – начало XX): историография проблемы

Рассмотрены церковно-исторические исследования некоторых преподавателей Киевского университета конца XIX начала XX века сквозь призму историографических исследований. В частности, проанализирована деятельность В. Антоновича, С. Голубева, П. Лашкарева и М. Поснова. Рассмотрены взгляды и оценки в историографии относительно церковно-религиозных трудов ученых. Исследовано вклад религиоведов в развитие исторической науки в стенах Университета Св. Владимира.

Ключевые слова: историки церкви, Университет Св. Владимира, церковно-историческая наука, В. Антонович, С. Голубев, П. Лашкарев, М. Поснов, историография.

* * *

УДК 069.51(477–25)

Більченко І. В.,
старший науковий співробітник, Національний
історико–етнографічний заповідник «Переяслав»
(Україна, Переяслав–Хмельницький),
Niez_bilchenko@ukr.net

Науково–дослідна діяльність М. І. Сікорського: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ (1970–ті рр. – поч. XXI ст.)

Мета дослідження – аналіз праць українських дослідників стосовно становлення та розвитку Національного історико–етнографічного заповідника «Переяслав», а також значення діяльності Михайла Сікорського. Під час дослідження використано системний та загальнонаукові методи (аналіз, синтез).

Історіографія заявленої теми охоплює період від 1970–х рр. до поч. XXI ст. Це публікації дослідників, у яких розкривається наукова і життєва діяльність М. Сікорського, його участь у створенні та розбудові Заповідника, а також праці загального характеру з історії створення й розвитку музейних інституцій на території України.

Значна частина розвідок підкреслює, що М. Сікорський позитивно вплинув на розвиток національно–культурного простору. Історіографічний аналіз засвідчує наявність стійкого інтересу науковців до життя й культурологічних здобутків Михайла Івановича. Водночас очевидним є факт відсутності спеціального розгорнутого й ґрунтовного аналізу його культурної та організаторської діяльності.

Ключові слова: музей, публікації, науково–дослідна діяльність, культура, експозиція.

Музеї – це осередки духовності, що мають особливу вагу в культурному житті України. Вони є скарбницею «колективної пам'яті» людства, зберігають унікальну інформацію культурного значення, яка міститься в матеріальних пам'ятках [22, с. 1]. Багатогранна краєзнавча й музейна діяльність М. І. Сікорського була спрямована саме на збереження національних традицій

нашого народу, формування культурологічного діалогу між минулим і сучасним. В умовах національного піднесення в Україні здійснюються активні розвідки в напрямі вивчення спадщини видатних діячів культури, які зорієнтовані на оцінку їхнього внеску, критичне осмислення й усвідомлення як здобутків, так і помилок.

Результати діяльності Михайла Івановича Сікорського особливо почали цінуватися після його смерті (25 вересня 2011 р.). Зазначена подія спричинила появу значного масиву літератури, де фахівці із культурології, музеєзнавства, краєзнавства, археології та етнографії аналізують описи, розповіді, міркування, докази М. Сікорського.

Метою статті є аналіз праць українських дослідників, які допомагають розкрити питання становлення та розвитку Національного історико–етнографічного заповідника «Переяслав», а також значення науково–культурної спадщини Михайла Сікорського. Джерельною базою слугуватимуть довідково–енциклопедичні видання, експозиції НІЕЗ «Переяслав», статті українських дослідників, присвячені об'єктам Заповідника, життю та діяльності фундатора музейної справи на Переяславщині.

На сьогодні історія створення музейних інституцій в м. Переяславі–Хмельницькому як комплексний аспект наукових пошуків залишається в колі малодосліджених проблем. Тому автор не може вказати на жодне з комплексних досліджень, яке б вичерпно висвітлювало становлення та розвиток Національного історико–етнографічного заповідника «Переяслав» і характеризувало в повній мірі культурну діяльність Михайла Сікорського в Україні. Проте слід зазначити, що існує значна кількість історико–культурологічних досліджень, що розкривають окремі аспекти розвитку переяславського Заповідника та діяльність колишнього його керівника.

Історіографія заявленої теми охоплює період від 1970–х рр. і до наших днів. Характеризуючи зазначений період, варто виділити дві групи, що розкривають культурний спектр діяльності Михайла Івановича на теренах України в 1950–х рр. – поч. XXI ст.:

1) публікації дослідників, у яких розкривається творча, наукова і життєва діяльність Сікорського, його участь у створенні і розбудові Заповідника;

2) праці загального характеру з історії створення й розвитку музейних інституцій на території України.

Перша група є найбільш численною. У ній значну кількість публікацій становлять розвідки наукових співробітників переяславських музеїв, які займалися історією створення окремих об'єктів або колекцій Заповідника, а не всього комплексу. В основу наукових публікацій покладено фактичний матеріал фондів НІЕЗ «Переяслав».

Характеризуючи історіографічний доробок 1970–х рр. – кін. XX ст., варто відзначити, що в ньому простежується фрагментарність та епізодичність, адже цими роками не датуються жодні ґрунтовні наукові праці, що висвітлювали внесок М. Сікорського в розвиток національної культури. У 1969 р. в журналі «Наука і суспільство» І. Розум опублікував статтю про творчу діяльність М. Сікорського, створений ним перший на території України етнографічний музей–скансен, описав його основні моменти життя. У 1970–х роках про музей під відкритим небом у м. Переяславі–Хмельницькому писали

Г. Кеббал, В. Война, С. Колесник, Л. Сіробаба на сторінках таких науково-популярних журналів: «Пам'ятники України», «Соціалістична культура», «Наука і релігія». Кожен із зазначених авторів по-своєму робить опис об'єктів, що знаходяться на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини [16, с. 227]. Але кожен із них відзначає особливу роль М. Сікорського – організатора у створенні першого скансену на території Української РСР.

У XXI столітті про переяславський Заповідник писали знані науковці, діячі у сфері охорони культурної спадщини України: В. В. Вечерський [4], О. М. Корнієнко [23], О. М. Титова [27]. Останній автор звертає увагу на особливості збереження археологічних пам'яток НІЕЗ «Переяслав» завдяки їх музеєфікації, тобто перетворення відповідних пам'яток у об'єкти музейного показу шляхом консервації, у деяких випадках – реконструкції відкритих об'єктів, інженерного благоустрою території та створення експозиції з нерухомих і рухомих пам'яток [26, с. 107].

Низка оригінальних праць належить В. Федоруку, Я. Голець, М. Кравець, М. Кравченко, які попри відмінності, пов'язані із суб'єктивними інтерпретаціями описуваних подій, політичними, особистими симпатіями й антипатіями авторів, стали фактологічним матеріалом для першооснов джерелознавчо-історіографічних досліджень культурної діяльності Михайла Сікорського. Слід зауважити, що вказані автори розкривають постать фундатора музейної справи на Переяславщині з краєзнавчих позицій, характеризують духовну велич та історико-культурну значимість створених у м. Переяславі-Хмельницькому музеїв [18, с. 5].

Широкий пласт у сучасній літературі займають дослідження колекцій, об'єктів НІЕЗ «Переяслав» та їх окремих аспектів науковими співробітниками Заповідника. Основна частина робіт міститься в збірнику «Переяславіка», який із 2007 р. періодично видає НІЕЗ «Переяслав». Перший випуск став результатом роботи, започаткованої науково-практичною конференцією «Релігійне життя Переяславської землі (IX–XXI ст.)», яка присвячена святому Єфрему Переяславському. Наступні збірники (на даний час налічується 7) також сформовано на основі матеріалів науково-практичних конференцій Заповідника, де вміщено статті за такими напрямками: археологічні, історико-краєзнавчі, культурологічні, етнографічні, джерелознавчі дослідження. Будучи членом редакційної колегії, у підготовці перших 4-х випусків брав участь Михайло Сікорський.

Упродовж останніх п'яти років на основі архівних матеріалів та спогадів сучасників М. Сікорського з'явилися окремі публікації, присвячені створенню майже всіх музеїв, що входять до складу Заповідника. Н. А. Бойко висвітлила окремі факти про створення музею-діорами, звернувши особливу увагу на те, що завдяки «фанатично налаштованому М. Сікорському» вдалося знайти кошти на створення картини, яка відтворює події осені 1943 р. в районі м. Переяслава [3, с. 69–75].

Еклектичний підхід М. Сікорського при інтерпретації подій минулого розкрито в статтях С. М. Вовкодава, присвячених історії створення Музею космосу, що знаходиться в пам'ятці народної архітектури 1891 р. – церкві Св. Параскеви [5, с. 35–38]. Серед багатьох досліджень, що висвітлюють історію створення Музею

просто неба – першого скансену на території України, слід відмітити праці Г. І. Козій, О. М. Жам, Н. Г. Ткаченко [13]. О. Тонконог та В. Шакула у своїй розвідці відзначають краєзнавчу діяльність Михайла Івановича. Саме завдяки його наполегливій діяльності до наукового обігу було введено маловідомі факти з історії Переяславщини. Дослідниці показують деякі аспекти його науково-пошукової роботи та особисте ставлення до збереження історичних артефактів [29, с. 171–176]. На разі стоїть питання про узагальнення напрацювань усіх наукових співробітників Заповідника з метою цілеспрямованого висвітлення діяльності М. І. Сікорського із врятування культурно-історичної спадщини Придніпров'я.

В. Ткаченко оглядово описує історію становлення першого музею в м. Переяславі-Хмельницькому (1919 р.) і період до відкриття Музею історії українських обрядів (2007 р.). Науковець зазначає, що завдяки саме організації широкомасштабних етнографічних експедицій, ініціатором та керівником яких зазвичай був М. Сікорський, переяславський музей став осередком культурно-просвітницької, наукової та виховної роботи серед населення [28, с. 384].

Активно діяльність М. Сікорського студіюють в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». О. Колибенко та О. Юрченко називають М. Сікорського засновником Переяславської археологічної школи, яка сформувалася завдяки його науковому та організаторському таланту в кінці 80-х – на початку 90-х років XX ст. [31, с. 122–128]. О. Горбовий досліджує діяльність М. Сікорського із врятування історико-культурної спадщини затопленого Придніпров'я [7, с. 111–117]. У 2014 р. Л. Сога захистила дисертацію «М. І. Сікорський: інтелектуальний портрет краєзнавця, організатора музейної справи в Україні (1950–і рр. – поч. XXI ст.)», де зробила спробу простежити формування громадянських позицій М. І. Сікорського в процесі зародження і впровадження музейних практик на Переяславщині, горизонтальних і вертикальних наукових зв'язків з ученими, науковими установами, громадськими організаціями [18].

Бібліографуванням публікацій, що торкаються сторінок діяльності М. І. Сікорського, займається Н. П. Обертій, яка на даний час уклала опис, що перевищує 500 позицій. Бібліографія авторських публікацій та праць про М. І. Сікорського увійде до науково-методичного видання із серії «Наукова еліта Переяславщини».

Скласти загальну уяву про культурну діяльність М. Сікорського можна за допомогою публікацій М. Г. Махінчука – заслуженого журналіста, який протягом 1985–1988 рр. присвятив життю й діяльності М. Сікорського серію статей у журналі «Соціалістична культура», а в 1989 р. здійснив перше видання художньо-документальної повісті «Переяславський скарб». Більшість історій про директора переяславських музеїв, які увійшли до згаданої повісті, ґрунтуються на враженнях автора від почутих розповідей М. Сікорського про пошуки «унікальних експонатів» [10]. Усього було чотири видання вказаної книги. Остання версія повісті «Музейний подвизник Михайло Сікорський» вийшла з певними фактологічними доповненнями після смерті М. Сікорського у 2012 р.

Варто згадати професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка А. Мінгазутдінова,

який написав ряд оглядових статей про створення музеїв, що входять до структури НІЕЗ «Переяслав» [11]. Його публікації є цінними з огляду на залучення до наукового обігу документів, що містять інформацію про студентські роки М. Сікорського.

Цікавими є газетні повідомлення про створення нових музейних експозицій, нагородження і ювілей директора переяславських музеїв. У місцевій газеті «Вісник Переяславщини» за 2003 р. детально описано 80-річний ювілей М. Сікорського, а директора НІЕЗ «Переяслав» названо «живою легендою нашого краю» [1, с. 9]. У зазначеному ж виданні опубліковано цікаві спогади людей з найближчого оточення М. Сікорського. Наприклад, колишній головний зберігач фондів НІЕЗ «Переяслав» Л. Годліна зазначає, що саме завдяки авантюризму Михайла Івановича вдалося реалізувати «величкий проект» створення Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», а колишній заступник з наукової роботи В. Мельник вказує на той значний пласт культурно-краєзнавчих тем, які вдалося відтворити і показати в численних музейних експозиціях [30, с. 9].

Одним із останніх видань є колективна монографія «Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу», яка присвячена 90-річчю з дня народження М. І. Сікорського. У книзі представлено значний дослідницький матеріал колективу Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». На сторінках монографії подано спогади колег, друзів, громадських діячів про фундатора музейної справи Переяславщини. Видання ілюстроване, містить унікальні матеріали: світлини, документи, листи, вітальні телеграми з особистого архіву М. І. Сікорського, фондів НІЕЗ «Переяслав», архівних установ м. Переяслава–Хмельницького [13].

Цікава публікація Ю. Легенького про «людину–проект», де дослідник робить гіпотетичні розвідки, аналітичну реконструкцію подій, пов'язаних із культурною діяльністю Михайла Сікорського. Автор описує етнореконструювання, етнографічні інсталяції, які несуть у собі образи культури, створені під чітким керівництвом директора переяславських музеїв. [13, с. 281–285].

Як бачимо, значна частина розвідок, присвячених музейній діяльності Михайла Сікорського, підкреслює, що останній позитивно вплинув на розвиток національно-культурного простору. На думку дослідників, фундатор музейної справи на Переяславщині, створюючи нові експозиції, свідомо чи несвідомо прищепив певні модули сприйняття та переживання певних етапів розвитку української культури. У часи радянської влади Михайло Іванович виразно актуалізував ідеї самобутності нашої культури, що були абсолютно протилежні ідеології тоталітарної системи.

Окремо слід виділити групу досліджень, що охоплює низку загальних праць, присвячених музейній діяльності на території України. У них висвітлено найважливіші проблеми, загальні закономірності та специфічні особливості створення й діяльності українських музейних інституцій.

У науково-популярній формі український етнограф, музеолог А. Данилюк подає інформацію про архітектурно-побутову спадщину українського народу, описуючи скансени, історію їх зародження й принципи побудови

експозиції. Розділ «На Татарській горі зустрілися віки» присвячений Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Крім опису експозицій, автор розмістив графічні зображення об'єктів, що розташовані на території скансену. А. Данилюк зазначив, що незважаючи на те, що в 60-х роках ХХ ст. бракувало потрібного досвіду для створення відповідних експозицій та існувало безліч перешкод, саме завдяки ентузіазму, організаторським здібностям та наполегливості М. І. Сікорського вдалося створити перший скансен на території України [8].

У працях В. Войни [6], К. Петренка [25] розкрито досвід створення етнографічних експозицій під відкритим небом, у тому числі переяславського скансену. Автори основну увагу приділили архітектурно-планувальним особливостям зазначеного музейного комплексу.

Великий за обсягом матеріал щодо становлення та розвитку етнографічного музейництва узагальнено в монографії Г. Скрипник «Етнографічні музеї України» [19]. У своїх публікаціях вона розглядає історію формування етнографічних колекцій України, зокрема й фондової колекції НІЕЗ «Переяслав». Говорячи про внесок наукових співробітників музеїв, дослідниця стисло окреслює основні аспекти діяльності М. Сікорського в розвитку етнографічної науки, поширенні етнокультурної інформації. Т. Миронова зупиняється у своїй розвідці на труднощах, які були під час створення музейних інституцій на території України в радянську добу. Особливо авторку турбує інерційність державного менеджменту в галузі охорони й збереження культурних об'єктів [12, с. 75–78]. У м. Переяславі–Хмельницькому є значна кількість пам'яток та об'єктів культурної спадщини, що впродовж другої пол. ХХ ст. завдяки активній діяльності М. Сікорського були пристосовані під музейні експозиції та включені до меж та зон охорони Заповідника.

У 2013 р. вийшла стаття Л. М. Набок «Музейна справа в Київській області», де авторка робить огляд історії музейних інституцій Київської області та їхніх експозицій, у тому числі й переяславських музеїв [15]. Ю. Ю. Башкалов і Р. В. Терпиловський, описуючи історію створення скансенів на території Європи, зазначають про особливу значимість створення державного історико-культурного заповідника в м. Переяславі–Хмельницькому для збереження та популяризації культурних цінностей саме українського народу [2].

О. Крук присвятив своє дослідження процесу створення, функціонування в Україні етнографічних комплексів та експозицій протягом 1960-х – 1980-х років, участь у ньому наукових установ, краєзнавців, окремих громадських діячів. Дослідник до кращих здобутків вітчизняного музейництва відносить діяльність М. І. Сікорського, який «одним із перших зрушив кригу» у створенні етнографічного скансену [24, с. 122].

Об'єктивній оцінці культурної діяльності М. І. Сікорського сприяють праці О. Корнієнка [23], Г. Сагач [17], Р. Маньковської [9].

Таким чином, історіографічний аналіз засвідчує про неординарність особистості Михайла Сікорського, наявність стійкого інтересу науковців, громадськості до його життя й культурологічних здобутків. Водночас очевидним є факт недостатнього заглиблення дослідників у творчу лабораторію музейника, відсутність спеціального

розгорнутого й ґрунтового аналізу його культурної та організаторської діяльності.

Для всіх публікацій, що стосуються вивчення наукової спадщини М. Сікорського, характерною є загальна позитивна оцінка її з боку дослідників. У більшості з розвідок зроблено наголос на новаторському підході, особливій сумлінності, самопожертві фундатора музейної справи Переяславщини. Саме під керівництвом Михайла Івановича на основі ґрунтовних наукових досліджень про культурно-історичний розвиток українського народу створено Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав».

Незважаючи на значний масив літератури, що присвячена діяльності М. І. Сікорського, об'єктам, експозиціям, окремим музейним предметам, життя і культурний внесок директора НІЕЗ «Переяслав» потребують подальшого вивчення. Перспективним є виявлення додаткових фактів про особливості створення першого скансену на території України, об'єкти культурної спадщини, які вціліли й були збережені завдяки пам'яткоохоронній діяльності Михайла Івановича. Внесок М. І. Сікорського у збереження та вивчення пам'яток минулого являє собою професійний подвиг, завдяки якому забезпечується виховання сучасних та наступних поколінь українців.

Список використаних джерел

1. Батрак В. Велика планета – Сікорський / Батрак В. // Вісник Переяславщини. – п'ятниця, 17 жовтня, 2003. – С.9.
2. Башкалов Ю. Ю. До історії скансенів у Європі / Башкалов Ю. Ю., Терпиловський // Археологія і давня історія України. Вип.5. Археологія: від джерел до реконструкцій. – К.: ІА НАНУ, 2011. – С.716.
3. Бойко Н. А. Музей-діорама «Битва за Дніпро в районі Переяслава-Хмельницького і створення Букринського плацдарму восени 1943 р.» НІЕЗ «Переяслав» (До 35-річчя заснування та діяльності) / Бойко Н. А. // Краєзнавство. – К., 2010. – №4. – С.69–75.
4. Вечерський В. Проблеми українських заповідників / Вечерський В. // Пам'ятки України. – 1996. – №3–4. – С.16–20.
5. Вовкодав С. До питання про історію створення Музею космосу в м. Переяслав-Хмельницький / С. Вовкодав // Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії», 29–30 квітня 2014 року: Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С.35–38. (Джерело: conferences.neasmo.org.ua).
6. Война В. Музей под открытым небом / Война В. // Наука и религия. – 1977. – №6. – С.29–35.
7. Горбовий О. М. І. Сікорський як рятівник історико-культурної спадщини затопленого Придніпров'я / Горбовий О. // Краєзнавство – 2013. – №4. – С.111–117.
8. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку / А. Данилюк. – Тернопіль, 2006. – 104 с.
9. Маньковська Р. Краєзнавчі музеї в Україні: історія і сьогодення / Маньковська Р. // Краєзнавство. – 2000. – №1–2. – С.153–160.
10. Махінчук М. Г. Переяславський скарб Михайла Сікорського: Художньо-документальна повість / М. Г. Махінчук, вступ. ст. Л. І. Андрієвського. – К.: Криниця, 2005. – 302 с.: іл.
11. Мінгазутдінов А. Великий подвижник музейної справи (До 90-річчя від дня народження М. І. Сікорського) / Мінгазутдінов А., Латиш Ю. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2013. – №4 (117). – С.40–44.
12. Миронова Т. Досвід створення музейної інституції в Україні / Т. Миронова // Сучасне мистецтво. – 2013. – Вип.9. – С.75–78.
13. Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу: колективна монографія, присвячена 90-річчю з дня народження М. І. Сікорського. – НІЕЗ «Переяслав», 2013. – 504 с.
14. Михняк М. Нагорода знайшла героя / Михняк М. // Переяславська Рада. – №21 (226). – 20 травня 2005. – С.1.
15. [Набок Л. М.] Музейна справа у Київській області // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та

перспективи розвитку. Київська область [ред. рада вид.: В. Г. Кремень (гол.) та ін.]. – К.: Знання України, 2013. – С.362–394.

16. Науменко Л. В. Михайло Іванович Сікорський (1950–1991 рр.) в сучасних історичних студіях / Науменко Л. В. // Краєзнавство: науковий журнал (нац. спілка краєзнавців України). – К., 2014. – №1 (86). – С.227–233.

17. Сагач Г. М. Високе небо вічності, або феномен України у серці Михайла Сікорського / Сагач Г. М. // Вибрані твори: в 5 т. Т.4: Храм Слова: «Небо на Землі». – Рівне: ПП ДМ, 2006. – С.233–245.

18. Сога Л. В. М. І. Сікорський: інтелектуальний портрет краєзнавця, організатора музейної справи в Україні (1950–і рр. – поч. XXI ст.): автореф. ... канд. іст. наук: 07.00.01 // ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 21 с.

19. Скрипник Г. А. Етнографічні музеї України / Г. А. Скрипник. – К.: Наукова думка, 1989. – 304 с.

20. Калакура Я. Класифікація джерел інтелектуальної історії України / Я. С. Калакура // Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр. – Николаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип.8. – С.106–113.

21. Козій Г. Першому в Україні музею – 45 / Г. Козій // Краєзнавство. – 2009. – №1–2. – С.128–134.

22. Кепін Д. В. Музеєзнавчі концепції створення експозицій з історії первісного суспільства: Автореф. ... канд. іст. наук: 26.00.05. // Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – К., 2008. – С.2.

23. Корнієнко О. М. Сікорський М. І.: він пам'ятник собі спорудив із тридцяти музеїв / Корнієнко О. М. // Питання історії науки і техніки. – №4–2011. – С.72–78.

24. Крук О. Створення етнографічних комплексів та експозицій як один з напрямків розвитку українського музейництва 1960–х – 1980–х років / Крук О. // Краєзнавство. – 2009. – №1–2. – С.120–127.

25. Петренко К. Село на нашій Україні / Петренко К. // Соціалістична культура. – 1979. – №9. – С.16.

26. Титова О. М. Збереження нерухомих пам'яток археології в заповідниках та музеях // Праці центру пам'яткознавств. – К., 2004. – Вип.6. – С.106–110.

27. Титова О. М. Музеї просто неба на Київщині / Титова О. М., Кепін Д. В. // Відпочивайте в селах Київщини: Путівник-довідник. – К., 2003. – С.145–155.

28. Ткаченко В. М. Музеї Переяславщини / Ткаченко В. М. // Переяслав у віках. – К.: Світ Усміху, 2007. – С.384–387.

29. Тонконог О. І. Внесок Михайла Івановича Сікорського у розвиток вітчизняного краєзнавства / Тонконог О. І., Шакула В. // Краєзнавство. – 2011. – №4. – С.171–175.

30. Чого ви навчилися у Михайла Сікорського? // Вісник Переяславщини. – п'ятниця, 10 жовтня, 2003. – С.9.

31. Юрченко О. Михайло Сікорський – засновник Переяславської археологічної школи / Юрченко О., Колибенко О. // Краєзнавство. – 2013. – №4. – С.122–128.

References

1. Batrak V. Velyka planeta – Sikorskyi / Batrak V. // Visnyk Pereiaslavshchyny. – piatnytsia, 17 zhovtnia, 2003. – S.9.
2. Bashkalov Yu. Yu. Do istorii skanseniv u Yevropi / Bashkalov Yu. Yu., Terpylovskiy R. V. // Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy. Vyp.5. Arkheolohiia: vid dzhherel do rekonstruktсии. – K.: IA NANU, 2011. – S.716.
3. Boiko N. A. Muzei-diorama «Bytva za Dnipro v raioni Pereiaslava-Khmelnyskoho i stvorennia Bukrinskoho platsdarmu voseny 1943 r.» Natsionalnoho istoryko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» (Do 35-richchia zasnuvannia ta diialnosti) / Boiko N. A. // Kraieznavstvo. – K., 2010. – №4. – S.69–75.
4. Vecherskyi V. Problemy ukrainskykh zapovidnykiv / Vecherskyi V. // Pamiatky Ukrainy. – 1996. – №3–4. – S.16–20.
5. Vovkodav S. Do pytannia pro istoriiu stvorennia Muzeiu kosmosu v m. Pereiaslav-Khmelnyskyi / S. Vovkodav // Materialy I Mizhnarodnoi nauko-po-praktychnoi internet-konferentsii «Problemy ta perspektyvy rozvytku nauky na pochatku tretoho tysiacholittia u krainakh Yevropy ta Azii», 29–30 kvitnia 2014 roku: Zbirnyk naukovykh prats. – Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2014. – S.35–38. (Dzherelo: conferences.neasmo.org.ua).
6. Vojna V. Muzej pod otkrytym небом / Vojna V. // Nauka i religija. – 1977. – №6. – S.29–35.
7. Horbovyi O. M. I. Sikorskyi yak riativnyk istoryko-kulturnoi spadshchyny zatoplenoho Prydniprovia / Horbovyi O. // Kraieznavstvo. – 2013. – №4. – S.111–117.
8. Danyliuk A. Ukrainski skanseny. Istoriia vynykennia, ekspozytsii, problemy rozvytku / A. Danyliuk. – Ternopil, 2006. – 104 s.
9. Mankovska R. Kraieznavchi muzei v Ukraini: istoriia i sohodennia / Mankovska R. // Kraieznavstvo. – 2000. – №1–2. – S.153–160.

10. Makhinchuk M. H. Pereiaslavskiy skarb Mykhaila Sikorskoho: Khudozhno-dokumentalna povist / M. H. Makhinchuk, vstup. st. L. I. Andriyevskoho. – K.: Krynytsia, 2005. – 302 s.: il.

11. Minhazutdinov A. Velykyi podvyzhyk muzeinoi spravy (Do 90-richchia vid dnia narodzhennia M. I. Sikorskoho) / Minhazutdinov A., Latysh Yu. // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorii. – 2013. – №4 (117). – S.40–44.

12. Myronova T. Dosvid stvorennia muzeinoi instytutsii v Ukraini / T. Myronova // Suchasne mystetstvo. – 2013. – Vyp.9. – S.75–78.

13. Mykhailo Ivanovych Sikorskyi: tvorets istorii y khraryntel chasu: kolektyvna monohrafiia, prysviachena 90-richchii z dnia narodzhennia M. I. Sikorskoho. – NIEZ «Pereiaslav», 2013. – 504 s.

14. Mykhniak M. Nahoroda znaishla heroia / Mykhniak M. // Pereiaslavskaya Rada. – №21 (226). – 20 travnia 2005. – S.1.

15. [Nabok L. M.] Muzeina sprava u Kyivskii oblasti // Vyscha pedahohichna osvita i nauka Ukrainy: istoriia, sohodennia ta perspektyvy rozvytku. Kyivska oblast [red. rada vyd.: V. H. Kremen (hol.) ta in.]. – K.: Znannia Ukrainy, 2013. – S.362–394.

16. Naumenko L. V. Mykhailo Ivanovych Sikorskyi (1950–1991 rr.) v suchasnykh istorychnykh studiiakh / Naumenko L. V. // Kraieznavstvo: naukovy zhurnal (nats. Spilka kraieznavstv Ukrainy). – K., 2014. – №1 (86). – S.227–233.

17. Sahach H. M. Vysoke nebo vichnosti, abo fenomen Ukrainy u serts Mykhaila Sikorskoho / Sahach H. M. // Vybrani tvory: v 5 t. T.4: Khram Slova: «Nebo na Zemli». – Rivne: PP DM, 2006. – S.233–245.

18. Soha L. V. M. I. Sikorskyi: intelektualnyi portret kraieznavtsia, orhanizatora muzeinoi spravy v Ukraini (1950–i rr. – poch. XXI st.): avtoref. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 // DVNZ «Pereiaslav–Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». – Pereiaslav–Khmelnitskyi, 2014. – 21 s.

19. Skrypnyk H. A. Etnohrafichni muzei Ukrainy / H. A. Skrypnyk. – K.: Naukova dumka, 1989. – 304 s.

20. Kalakura Ya. Klyasifikatsiia dzherel intelektualnoi istorii Ukrainy / Ya. S. Kalakura // Istorychni arkhiv. Naukovi studii: Zb. nauk. pr. – Mykolaiv: ChDU im. Petra Mohyly, 2012. – Vyp.8. – S.106–113.

21. Kozii H. Pershomu v Ukraini muzeiu – 45 / H. Kozii // Kraieznavstvo. – 2009. – №1–2. – S.128–134.

22. Kepin D. V. Muzeieznavchi kontseptsii stvorennia ekspozitsii z istorii pervisnoho suspilstva: Avtoref. ... kand. ist. nauk: 26.00.05 // Tsentri pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK. – K., 2008. – S.2.

23. Korniienko O. M. Sikorskyi M. I.: vin pamiatnyk sobi sporudyv iz trydsiaty muzeiv / Korniienko O. M. // Pytannia istorii nauky i tekhniki. – №4–2011. – S.72–78

24. Kruk O. Stvorennia etnografichnykh kompleksiv ta ekspozitsii yak odyn z napriamky rozvytku ukrainskoho muzeinytstva 1960–kh – 1980–kh rokiv / Kruk O. // Kraieznavstvo. – 2009. – №1–2. – S.120–127.

25. Petrenko K. Selo na nashii Ukraini / Petrenko K. // Sotsialistychna kultura. – 1979. – №9. – S.16.

26. Tytova O. M. Zberezhennia nerukhomykh pamiatok arheolohii v zapovidnykakh ta muzeiakh // Pratsi tsentru pamiatkoznavstv. – K., 2004. – Vyp.6. – S.106–110.

27. Tytova O. M. Muzei prosto neba na Kyivshchyni / Tytova O. M., Kepin D. V. // Vidpochyvaite v selakh Kyivshchyny: Putivnyk–dovidnyk. – K., 2003. – S.145–155.

28. Tkachenko V. M. Muzei Pereiaslavshchyny / Tkachenko V. M. // Pereiaslav u vikakh. – K.: Svit Uspikhu, 2007. – S.384–387.

29. Tonkonoh O. I. Vnesok Mykhaila Ivanovycha Sikorskoho u rozvytok vitchyznianoho kraieznavstva / Tonkonoh O. I., Shakula V. // Kraieznavstvo. – 2011. – №4. – S.171–175.

30. Choho vy navchyls u Mykhaila Sikorskoho? // Visnyk Pereiaslavshchyny. – piatnytsia, 10 zhovtnia, 2003. – S.9.

31. Iurchenko O. Mykhailo Sikorskyi – zasnovnyk Pereiaslavskoi arheolohichnoi shkoly / Yurchenko O., Kolybenko O. // Kraieznavstvo. – 2013. – №4. – S.122–128.

Bilchenko I. V., a senior staff scientist of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav» (Ukraine, Pereiaslav–Khmelnitsky), Niez_bilchenko@ukr.net

A research activity of M. I. Sikorskyi: historiographical aspect (1970s – the beginning of the 21st century)

The aim of the study is the analysis of works of Ukrainian researchers regarding the formation and development of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav» and the importance of the activity of Mykhailo Sikorskyi. The research used systematic and general scientific methods (analysis and synthesis).

The historiography of the stated subject covers a period of time since 1970s and the beginning of the 21st century. These are publications of some researchers, which disclose the scientific activity and life of M. Sikorskyi and his role in creation and development of the Reserve, as well as general works on the history of creation and development of museum institutions in Ukraine.

The major part of investigations emphasizes a positive influence of M. Sikorskyi on the development of national and cultural field. Historiographical analysis indicates the existence of a stable interest of researchers to life and cultural achievements of Mykhailo Ivanovych. At the same time, the absence of a special expanded and integrated analysis of his cultural and organizational activities is evident.

Keywords: museum, publications, research activity, culture, exposition.

Бильченко И. В., старший научный сотрудник, Национальный историко-этнографический заповедник «Переяслав» (Украина, Переяслав-Хмельницкий), Niez_bilchenko@ukr.net

Научно-исследовательская деятельность М. И. Сикорского: историко-географический аспект (1970-е гг. – нач. XXI в.)

Цель исследования – анализ работ украинских исследователей относительно становления и развития Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав», а также значения деятельности Михаила Сикорского. Во время исследования использовано системный и общенаучные методы (анализ, синтез).

Историография заявленной темы охватывает период от 1970-х гг. до нач. XXI в. Это публикации исследователей, в которых раскрывается научная и жизненная деятельность М. Сикорского, его участие в создании и развитии Заповедника, а также работы общего характера с историей создания и развития музейных институций на территории Украины.

Значительная часть разведок подчеркивает, что М. Сикорский позитивно повлиял на развитие научно-культурного пространства. Историко-географический анализ свидетельствует о наличии стойкого интереса ученых к жизни и культурологическим достижениям Михаила Ивановича. Вместе с этим, очевиден факт отсутствия специального основательного анализа его культурной и организаторской деятельности.

Ключевые слова: музей, публикация, научно-исследовательская деятельность, культура, экспозиция.

* * *

УДК 94(460)

Годлевська В. Ю.,
доктор історичних наук, професор кафедри
суспільно-політичних наук, Вінницький національний
технічний університет (Україна, Вінниця),
maolpava@yandex.ru

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ІСПАНІЇ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ (1982– 1996 РР.): ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ІСПАНСЬКОЇ НАУКИ

Здійснено огляд іспанської історичної науки з проблеми розвитку іспанської економіки в період утвердження демократичних засад. В останній чверті ХХ століття Іспанія здійснила успішний перехід до демократичного суспільства. Диктатура, встановлена в 1939 р. генералом Ф. Франко в результаті громадянської війни, була ліквідована мирним шляхом. Крім змін у політичній сфері, суттєві перетворення торкнулися економіки. Важливе значення для практики наукового історичного дослідження має окреслення її аналіз історіографічної літератури. Автором були використані порівняльно-історичний, типологічний, історико-системний методи, що дозволило з достатньою повнотою, точністю та достовірністю опрацювати наявні іспанські наукові дослідження з проблеми розвитку іспанської економіки.

Ключові слова: Іспанія, демократизація, історіографія, економічний розвиток.

В останній чверті ХХ століття Іспанія здійснила успішний перехід до демократичного суспільства. Диктатура, встановлена в 1939 р. генералом Ф. Франко в результаті громадянської війни, була ліквідована мирним шляхом.

З середини 70-х років іспанська економіка вступила в смугу кризи, яка була викликана низкою причин. Нафтовий шок за часом збігся з кінцем франкістського режиму, коли в країні розпочався болочий процес трансформації державних інститутів на демократичну основу. Після 15 років швидкого й ритмічного розвитку іспанська економіка дала перший серйозний збій. Різко сповільнилися темпи росту валового внутрішнього продукту, скоротилося промислове виробництво, зменшилися вкладення в основний капітал.